

жизни города («Витьбичи», 13 ноября 2016 г.), Знать свою музыку («Витьбичи», 13 декабря 2016 г.), Создать будущее («Витьбичи», 10 декабря 2016 г.), Повысить исполнительскую дисциплину («Витьбичи», 29 декабря 2016 г.) и т.д.

Наибольшую прагматическую смысловую нагрузку имеют заголовки, соотносящиеся с культурно-значимым или личностно актуальным претекстом. В ситуации газетного семантического пространства более продуктивны конструкты первого типа, к которым можно отнести единицы Как деревню назовешь... («Витьбичи», 17 декабря 2016 г.), Не боги горшки обжигали («Витьбичи», 31 декабря 2016 г.), Как встретишь, так и проведешь... («Витьбичи», 31 декабря 2016 г.), Дела давно минувших дней... («Витьбичи», 1 декабря 2016 г.) и т.д.

Заключение. Рамочный текст материалов газеты «Витьбичи» регулярно представлен заголовочными номинациями, которые соотносятся с ограниченным числом смысловых и функциональных типов. Анализ материала показал, что авторская модальность, которая традиционно выражается и в манере озаглавливания, и в способе подачи материала, однообразна и не выражена в достаточной мере, чтобы демонстрировать все смысловые и стилистические возможности публицистического дискурса.

Список литературы

1. Хао, Ван Особенности структуры русских газетных текстов [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-struktury-russkih-gazetnyh-tekstov>. – Дата доступа: 29.12.2016.
2. Некрасова, М.С. О стилистической принадлежности газетного текста [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-stilisticheskoy-prinadlezhnosti-gazetnogo-teksta>. – Дата доступа: 05.01.2017.
3. Витьбичи: архив номеров [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <http://vitbichi.by>. – Дата доступа: 03.12.2016 – 05.01.2017.

МЕТАФАРА ЯК КРЫНІЦА ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧАЙ ІНФАРМАЦЫІ ПРА БЕЛАРУСКІ НАРОД У МОВЕ ПАЭЗІІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

А.С. Дзядова
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Да сённяшняга часу ў айчынным мовазнаўстве адсутнічаюць сур’ёзныя навуковыя напрацоўкі па пытаннях даследавання мовы мастацкіх твораў у лінгвакраіназнаўчым аспекце. Між тым, мастацкія тэксты выступаюць адным са шляхоў спасціжэння нацыянальна-культурнай і сацыяльна-гістарычнай адметнасці пэўнага народа. У святле сказанага тэма навуковага артыкула з’яўляецца дастаткова актуальнай.

Мэта артыкула – выявіць лінгвакраіназнаўчую інфармацыю, заключаную ў структуры метафар, праз якія ў мове паэтычных твораў Р. Барадуліна рэпрэзентуецца беларускі народ як самастойны этнас.

Матэрыял і медалы. Матэрыялам даследавання з’яўляюцца паэтычныя зборнікі Р.Барадуліна розных гадоў. Асноўнымі метадамі выступаюць апісальны метада і метада навуковага назірання.

Вынікі і іх абмеркаванне. У свядомасці Р. Барадуліна народ выступае як неад’емная частка Радзімы. Паэт у пэўнай ступені збліжае сэнс паняццяў “Радзіма” і “народ”, паказваючы іх непарыўнае адзінства: *Без радзімы народа няма, / Без народа няма радзімы* [1, 41]. Нягледзячы на шматлікія перашкоды і выпрабаванні, якія на працягу гісторыі выпалі на лёс нашага народа, беларусы як нацыя захавалі сябе. Аптымiстычны настрой аўтара адчуваецца ў наступным метафарычным выразе: *У дзяжы гісторыі вякі / Пакідаюць на завод рашчыну / Нацыі* [2, 85].

У барадулiнскiх паэтычных творах за кошт выкарыстання яркіх і трапных метафарычных выказаў вельмі дакладна апісваюцца асаблівасці менталітэту беларусаў, іх паводзіны і рысы характару. Так, адной з вызначальных рыс нашага народа з’яўляецца працавітасць. Уменне і жаданне працаваць, адказнасць за вынікі сваёй працы ва ўсе часы высока цаніліся ў беларусаў. Пацверджаннем гэтага з’яўляецца метафара *з сёмым потам кнігу ворыва гарталі*, у структуры якой паэт трапна і семантычна ёміста называе ворную зямлю *кнігай ворыва: Я – арыец, / Гэта значыць з аратаяў. / На зямлі жылі не для харчоў, / З сёмым потам кнігу ворыва гарталі* [3, 108]. У значэнні прыведзенай метафары рэпрэзентуецца думка пра тое, што паэт паходзіць з працоўнай сялянскай сям’і і вельмі ганарыцца гэтым. Сцвярджаецца таксама, што беларусы,

якія са старажытных часоў займаліся пераважна земляробствам, спасцігалі “філасофію жыцця” менавіта праз авалоданне гэтай сялянскай справай.

З мэтай паказу працавітасці беларускага народа Р. Барадулін выкарыстоўвае і іншыя метафарычныя выразы, у структуры якіх утрымліваюцца лексічныя адзінкі-рэпрэзентанты *пług, ток, цэп, снап, хлеб* і інш., якія семантызуюць асноўныя віды і прылады сельскагаспадарчай працы беларусаў, што адлюстравана ў наступных паэтычных радках: *Ад пługоў, а не ад мечоў мазалі* [4, 55], дзе выяўляецца не толькі працавітасць, але і міралюбівы характар беларусаў; *На таку свой лоб не кволіць цэп* [4, 10]; *Сноп засватаў ніву* [4, 10]; *Надзеяй жыве земляроб, хлебароб, / У рабстве надзённага хлеба* [4, 43]. Паэт зазначае, што толькі дурныя – не аруць, не сеюць [4, 32], і раіць кожнаму, хто хоча ўбачыць плён сваёй працы, шчыраваць на зямлі кожны дзень: *Адай усё, што ёсць у цябе, / Раллі – субботы, гоням – нядзелі. / Старайся раніцай у сяўбе* [4, 41].

У мове Р. Барадуліна адзначаюцца прыклады ўвядзення вобразных асабовых найменняў, якія нясуць у сабе пэўную лінгвакраіназнаўчую інфармацыю. Для стварэння сацыяльнага партрэта нашага народа ён выбірае гаваркое прозвішча *Селянінавічы*, якое характарызуе беларусаў як працавітую сялянскую нацыю: *Шукалі работы самай цяжкай / Ільновалосыя Селянінавічы* [5, 3, 321]. Яшчэ адно трапінае гаваркое найменне ў дачыненні да характарыстыкі беларусаў паэт выкарыстаў у вершы “Бульбяная балада”, дзе назваў беларусаў *бульбянікамі*: *Мы – бульбянікі, / Не абраза / Гэта фраза. / Апошняю кропкаю / У канцы жыццёвага сказа / Стане некалі бульба сопкая...* [6, 291].

У моўнай тканіне паэтычных твораў Р. Барадуліна сустракаецца метафара, якая сваім зместам семантызуе генезіс беларускага народа і вытокі такой вызначальнай рысы большасці нашых землякоў, як цярпліваць: *Род наш / Радавод вядзе / З таго, калі Гасподзь яшчэ ў лагодзе / Прымеркаваў, каго сяліць і дзе, / Суцешыў крывічоў: / Трывай, Народзе!* [4, 85]. Цярпліваць беларусаў семантызуецца таксама праз метафарычную мову верша “Дык як?”: *Плечы горбілі нам / Абраз хатулі, / Гнеў свой насілі мы / У рэзгінах ды ў бярэмаках. / Мы былі, мы жылі / Пры паляках, расейцах, / Пры немцах. / Маўчалі ў кулак* [4, 77]. У прыведзеным паэтычным кантэксте аўтар згадвае складанае гістарычнае мінулае нашага народа ва ўмовах польскага, рускага ды нямецкага засілля. Выкарыстаныя Р. Барадуліным такія размоўныя словы з побытавай семантыкай, як *хатуль* ‘вялікі клунак рэчаў, звязаных у хустку ці поспілку, які звычайна носяць за спінай’, *рэзгіны* ‘прыстасаванне насіць сена, салому, зробленае з вяровачнай сеткі, нацягнутай на сагнутыя пруткі або дужкі’ ўзмацняюць семантычны змест паэтычнага выразу, падкрэсліваючы сялянскае паходжанне і беднасць занябанага беларускага народа.

Не засталася па-за ўвагай паэта і сучасная сацыялагічная праблема – праблема ўрбанізацыі і міграцыі вясковага насельніцтва ў горад, а таксама, як вынік гэтага працэсу, “выміранне” вёскі. Р. Барадулін востра адчувае гэтую праблему і рэагуе на яе, бо менавіта вясковае насельніцтва ва ўсе часы з’яўлялася захавальнікам адметных рыс беларускага этнасу, яго мовы і традыцыйнай народнай культуры. Аўтарская думка выяўляецца праз наступную метафару: *А лясныя галубы / У гарады пераліцелі...* [7, 25], дзе *галубы* – гэта вясковыя жыхары. Але вясковых, чыстых думкамі і памкненнямі беларусаў горад *рассяленіў, разгалубіў: Рассяленыя яны – / Разгалублены* [7, 25]. Асноўную сэнсавую нагрузку выконвае тут ужыты паэтам неалагізм *рассяленіць* ‘перастаць быць сялянамі’. Разам з тым у метафарычнай форме паэт зазначае, што старэйшае пакаленне беларусаў, якое мае сялянскія карані, не зможа прыжыцца ў горадзе: *Старыя яблыні, / Іх карані / Не прыжываюцца на асфальце* [4, 13]. Р. Барадуліна, як карэннага вясковага жыхара, засмучае з’ява “наступлення” горада на вёску, што рэпрэзентуецца ў яго мове праз наступныя метафарычныя вобразы: *Пад жалезнай пятою, / Як пад магільнай плітою, / Трава ў абразе не ўстае* [7, 105]; *Горад рос, як горб, / Заплеччу вёскі / І, нарэшце, вёску перарос* [4, 230]. *У рукавах драўляных вулак / І снегавіцей, і цішэй* [8, 144], дзе метафара *рукавы драўляных вулак* семантызуе знаёмыя аўтару з дзяцінства вуліцы з драўлянымі хатамі. Заняпад, запусценне вёскі характарызуе наступны метафарычны выраз: *Лапяць дзіравы дах аблачыны, / І дзверы на ноч зачыняюць вятры* [9, 23].

Заклучэнне. Такім чынам, метафара ў мове твораў Р. Барадуліна з’яўляецца дастаткова змястоўным і цікавым носьбітам лінгвакраіназнаўчай інфармацыі пра беларускі народ і сведчыць пра яго прыналежнасць да пэўнага этнакультурнага арэалу, геаграфічнай і сацыяльна-гістарычнай прасторы.

Спіс літаратуры

1. Барадулін, Р. Вечалле: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1980. – 336 с.
2. Барадулін, Р. Міласэрнасць плахі: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1992. – 302 с.
3. Барадулін, Р. Выбраныя творы / Р. Барадулін; Уклад., прадм., камент. М. Скоблы. – Мінск: Кнігазбор, 2008. – 600 с.
4. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 462 с.
5. Барадулін, Р. Збор твораў: У 4 т. / Р. Барадулін; Прадм. Сёмуха В.С. – Мінск: Маст. літ., 1996. – 2002. – Т. I – III.
6. Барадулін, Р. Трэба дома бываць часцей...: Выбр. старонкі лірыкі / Р. Барадулін; прадм. В. Быкава. – Мінск: Маст. літ., 1993. – 352 с.
7. Барадулін, Р. Міласэрнасць плахі: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1992. – 302 с.
8. Барадулін, Р. Маўчанне перуна: Новая кніга / Р. Барадулін. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 302 с.
9. Барадулін, Р. Калі рукаюцца душы. Паэзія з прозай / Р. Барадулін, В. Быкаў. – Мінск: ГА БТ “Кніга”, 2003. – 344 с.

ЛАНДШАФТНЫЕ ВИКОНИМЫ НА КАРТЕ ВИТЕБСКОЙ ОБЛАСТИ: ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ

М.Л. Дорофеенко

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Онимные единицы содержат информацию о географическом, социальном, историко-культурном пространствах региона. Каждая территория уникальна, поэтому системы имен собственных обладают своими номинативными особенностями, при выявлении которых эффективным представляется картографический метод.

Ландшафтные названия, являющиеся объектом настоящего исследования, отражают физико-географические особенности местности и образованы в соответствии с принципом номинации объекта по свойствам и качествам. Наряду с анализируемым типом наименований в рамках данного принципа функционируют *параметрические* и *квалитативные* онимы. Первые указывают на пространственные характеристики объекта, вторые – на его качества.

В урбанонимии Беларуси названия, транслирующие информацию о свойствах и качествах, в разное время составляли от 3,2% до 11,8% [2, 128]. Количественные показания в виконимии значительно выше и разнятся от 27,3% до 49,5%, при этом самое большое содержание подобных названий зарегистрировано в Витебской области.

Цель статьи – установить особенности распространения *ландшафтных* виконимов на территории Витебщины.

Предпринятое исследование представляется актуальным, поскольку рассмотрение территориальных особенностей локальных виконимных систем способствует выявлению общего и специфического в их функционировании, изучению условий и установлению законов общеполорусской системы внутрисельских названий. Кроме того, в настоящее время невелико общее количество работ, посвященных картографированию проприальной лексики, а особо разработанными в данном плане являются гидронимика и ойконимика.

Материал и методы. Материалом послужили виконимы Витебской области, отражающие физико-географические особенности местности, общим количеством 2261 единица, что составляет 25,8% от числа всех наименований региона. В ходе исследования использовались дескриптивный, сравнительно-сопоставительный, картографический методы, элементы статистического анализа.

Результаты и их обсуждение. Природа каждой страны уникальна. Территория Беларуси в основном равнинная, а ее северные территории считаются краем озер. Витебская область занимает первое место в республике по плотности этих водных объектов, которых насчитывается свыше 2 800 [1].

К *ландшафтным* виконимам, характеризующим физико-географические особенности местности, относятся *названия, описывающие формы локального рельефа*: Болотная ул. – дер. Жвиково Орш. р-на, *Криничная ул.* – дер. Алашки Большие Шарк. р-на, *Курганная ул.* – дер. Симохи Орш. р-на, *Овражная ул.* – аг. Николаево Мёр. р-на, *Прудовая ул.* – дер. Мацковичи Пост. р-на, *Ручейная ул.* – дер. Мосты Пост. р-на, *Ручьевая ул.* – аг. Сарья В.-дв. р-на, *Степная ул.* – дер. Юстияново В.-дв. р-на; *названия, отражающие флору региона*: *Жасминная ул.* – дер. Межево Рос. р-на, *Земляничная ул.* – дер. Пацково Сен. р-на, *Кедровая ул.* – аг. Друя Брасл. р-на; и *названия, указывающие на характер поверхности территории*: *Глиняная ул.* – дер. Отрадная Сен. р-на, *Гористая ул.* – дер. Горки Рос. р-на, *Песочная ул.* –